

A VÁRVIDÉK SZELLEMI ORGANIZÁTORA

Sarkady Sándor két könyvéről

CS. VARGA ISTVÁN

Sarkady Sándorról szólva a közismert „nem mondhatom el senkinek / Elmondom hát mindenkinek” keserű hangvételű vallomás jut eszembe. Őrá valóban érvényes Babits gondolata: „Néha átokkal panaszlom, / de Ő így szól: „Nem haragszom!” Műveit olvasva érzem, a ki ne mondott szó a reménytelenség érzetét kelti, amint a *Méné tékel* című Karinthy-vers is látszólag az el nem mondott üzenetet hordozza: „*MÉNÉ TÉKEL – ha érted, vagy nem érted, / Jegyezd meg jól: tenéked szól s teérted... / Jól megjegyezd: ma szürke szók ezek, / De élni fognak, hogyha én nem élek / S lesznek, ha én nem leszek.*”

Sarkady Sándor költő, műfordító; Sopronban élő szellemi organizátor. Nyugat kapujában fölötte is az *emberség, tudomány és türelem* hármasság csillaga ragyog. Ötven esztendő terméséből válogatott két szép kötetét az *Edutech Kiadó* jelentette meg. (A kiadás létrejöttében nagy szerepet játszott Sass László, a VÁRhely főszerkesztője.) Affirmatív ironia csillan verses gyűjteményének címadásában: *Írom korom*. [A borítóján *Guido Reni: Szent Jeromos (Bécsi Képtár)* színes reprodukciója látható.]

1935 március 7-én látta meg a napvilágot *Sárádon*. Édesanyja, *Kolumbár Gizella* híres mesélő volt. Költőfia a magyar líra anyaképet gazdagító verset írt róla. Édesapja, *Sarkady János* kiváló muzsikusként állomásról-állomásra vándorolt. Szolgált *Aradon, Biharkeresztesen, Karcagpusztán, Kisújszálláson* is. *Sáránd* a költő életében meghatározó jelentőségű, bár csak öt évet töltött ott. Születéséről írta: „*Húszesztendő ma lettem, / Márciusban születtem, / Télkergető tavasszal – / Napfényt hoztam magammal. / Jöttem szélvész paripán, / jeget törtem a Tiszán; / Csikócsengős szavamra / Ébredt a föld kacagva*” (*Tavaszi dal*). Édesbátyjától, *Sarkady János* ókortudóstól, klasszikus filológustól, a debreceni és a budapesti egyetem akadémikus professzorától nemrég vettünk búcsút.

Jánosy István, tekintettel az eszmeiségre és klasszikus formákra, *Kölcsey* örökösének nevezi: „*Sarkady nemcsak szóval hirdeti a Paraineisis elveit, hanem egész emberi – iskolai és közéleti – szereplésében is ezeket az elveket valósítja meg. Nála etikum és esztétikum azonos töről fakad, és mindkettőnek motorja: igényesség önmagával szemben.*” Tudjuk, a művészi *imitatio* program és módszer, az *eruditio* pedig képesség, egyetemes tudásigény, amely nem személyes megfigyelés vagy tapasztalat eredménye, hanem annak a teljességnek a megismerése, amelyet az előzők teremtettek. Ez az ismeret a megszerzett tudással továbbadható; a képzés – mint előfeltétel – szükséges a mester-ségbeli tudás számára.

Posztmodern korunkban *Sarkady* erős hittel, reményteljes, patrióta verseket mer írni. Ilyetforrás számára a *Petőfi, Arany, Radnóti, Juhász, Nagy László, Fodor András* „családi-hitvesi kötészeté” is. Számos vers között ezt bizonyítja a *Kosztolányi Ilona* című versének méltó párjaként értékelhető, *Magdolna* című, alcíme szerint „*Búcsúzza köszöntő*”, katartis-

kun szépségű, karcsú rendben futó sorokból épülő vers is. Sarkady versbeszédére jellemző: a klasszikus mértéket természetes eleganciával kezeli. A „testvérműzsák” költője hitelen fogalmaz: „*Élődsi hitvány fagyöngy sose voltam / Ágak sebében / – sorvadjon bár az ág alattam – / Gyalázatoma nem virultam.*”

A saját vers és versfordítás nála egységet alkot. Az *Igazság pajzsával* kötet verseit követi A szabadság utolsó fia fejezet, melyben Lermontov-fordításokat ad közre. Ha ma sem beszélék fejezetben Puskin, Lermontov, Auden, Rufus verseit tolmácsolja meggyőző hittel. Az *Énekek éneke* a címhez méltó versek foglalata. A *Télkergető* gyermekeknek szánt, felnőtteknek is szóló verseit gyűjtötte egybe. A *Gyöngyhimnusz* alkotásait a *Világ világa* tematikus verscsoport követi. Műfordítás-történeti névumként lehet értékelni, hogy maori verseket tartalmaz a *Kiáltás – és fölkel a nap*. Régi kínai költőket ismerhetünk meg Sarkady átköltésében a *Főnix a hajtűn* című verscsoportban. Az *Ezüsterdő* fejezetben Krilov, Puskin, Lermontov, Nyekraszov, Turgenyev, Majakovszkij, Blok, Jeszenyin, Paszternak, Ehrenburg, Martinov, Jevtusenko, Vinokurov stb. verseit olvashatjuk. Az 1952-2005 közötti krónikás és virrasztó költő tanúságtétele az *Emléktemető*, amelyben búcsúztatókat, érték- és emléktudatosító verseket találunk.

Törzsök Béla kórusművének lett textusa a remek alkaiosi strófában írt, *Brunsvík Teréz* című vers, amely a hitével és honszeretettel kisedővőt építő, áldozatos szívű nagyasszony példáját mutatja fel. A klasszikus strófákat virtuóz könnyedséggel használó költő szonettformában írt, meghatóan szép, önjellemző verse a *Bezerédj Amália* búcsúja: „*Ha bármilyen kis részét az egésznek / Előrevittem bármi földi jóban, / A nagy Egészét szolgáltnak valóban: / Kicsiny körömben az Emberiséget. (...) Míg elsorvasztott Hídján a néhez láz, / Kisoskolává nőtt a régi présház... / Áldott legyen, ki nyomdokomba lép.*”

Az egyre ritkább, a poeta angelicus típusú költők fajtájából való, akinek szerénységére rállik Sik Sándor vallomása: „*Ó Istenem, ha az én árva bodza-sípom / Egy századrészt el tudná fűtyülni annak, / Amit Te mondtál énnekem magadról / Egy parasztdal egyetlenegy sorában!*” (1948 – Bocsásd meg.) Babits igaza őrá is érvényes: „*Megmondom a titkát, édesem, a dalnak: / Önmagát hallgatja, aki dalra hallgat. Mindenik embernek a lelkében dal van, / és saját lelkét hallja minden dalban. / És akinek szép lelkében az ének, / az hallja a mások énekét is szépnek.*” Tudjuk a poeta natus és a poeta doctus nem ellentétes megnevezés, csupán a tehetség domináns jellegére utal: „*Nem az énekes szüli a dalt: / a dal szüli énekesét. / Lobbanj föl, új dal, te mindenható! / Szűlj engem újra, te csodaszép!*” A lokalitást tekintve Sarkady Sándor a „Soproni Parnasszus”-on lakik, 56-os múltja okán „nyugalmozott nemzetőr”: örökös végvári kapitány, de egyben a Magyar Parnasszus kiválósága, nyugati őrszem, az egész magyar látóhatárt figyeli a Várvidéken. *Minden élet szolgálát* címen adja közre esszéit, kritikáit, jegyzeteit. Esszé- és kritikáiról gyűjteményének kaleidoszkópja rendkívül gazdag. Nézőpontjának origója a „*Tűztornyos csoda*”, a „*Civitas fidelissima*”. [A 600 oldalas könyv címlapján Anthonis van Dyck: Boldog Hermann József (Bécsi Képtár) című képe látható színes reprodukcióban.] Igazi kuriózumot jelent a *Halotti Beszéd és Vörösmarty német nyelvű eposztörredékéről* (Csák, den Helden rühm ich...) szóló tanulmány.

Értéktudatosító irodalmi szemlélet tart Berzsenyi, Petőfi, Rákosi Jenő, Gyóni Géza, Benedek Elek, Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Papp Károly, Weöres, Kónya Lajos, Varga Domokos, Jánossy István, Nagy László, Juhász Ferenc, Csorba Győző, Kányádi, Tüskés Tibor munkásságán, soproni kötődésén.

Külön fejezetben tárgyalja Sopron gazdag rétegződésű kultúráját, művészeti, irodalmi és képzőművészeti életét. A „soproni pantheon”-ban foglal helyet *Czinke Ferenc, Szász Endre, Szokolay Sándor, Becht Dezső, Csatai Endre* stb. portréját. A soproni íróportrék mellett művészportrék sorakoznak: *Schiller János, Steinacker Károly, Wilfling József, Hauser József, Steiner Rezső, Szakál Ernő, Mende Gusztáv, Szarka Árpád, Rázó József, Grabner József, Sz. Egyed Emma, Giczy János, Gergáczy Berta, Szűcs Szabó Sándor* művészetéről.

A kötetet a *Könyvek között* fejezet könyvismertetései, többek között *Gárdonyi Béla, Káldi János, Boros Géza, Huszár László, Dér Endre, Hajnal László Gábor, Tranta Julianna, Tótárpád Ferenc, Both Balázs* könyveinek recenziói zárják. *Sarkady* fejet hajt a *Sopron* tehetségükkel maradandóan gazdagítók előtt. A soproni szellemiséget felragyogtató írókról-költőkről, nagyhírű képzőművészekről, zeneművészekről, a városképformáló építészekről is szól. Számba veszi a város kiválóságait, becsüli a nemzedékeket formáló pedagógusokat, a szellemi-lelki tisztaság megőrzését szolgáló lelkipásztorokat is. *Isten tudós szolgáinak* munkássága, szeretete példa, mert nemcsak a rájuk bízott híveknek voltak jó pásztorai, hanem sokat tettek a városért, minden rendű, rangú és vallású polgárért. Emléüket tudatosító intelme: úgy éljünk, ahogyan arra kiváló elődeink példát mutattak, akik nem csak szakmai munkaszeretetből, de emberségből és magyarságból is jelesre vizsgáztak.

A politikai emlékezet-kitörlés, a *damnatio memoriae* korszaka után fontos, hogy ezeknek az embereknek a példája ne enyésszen el, hanem nemzedékről nemzedékre megmaradjon. *Sarkady* tudatosítja: a közjó, a *bonum commune* szolgálata az üdvösség feltétele. Tőlünk függ, milyen mértékben akarunk alkotó embereké válni, méltók maradni elődeinkhez. A kérdés: tudunk-e úgy cselekedni, összefogni, hogy utódaink felnézzenek munkánk eredményeire?

Sarkady Sándor nemzedékeket felnevelő mentor, a 20. évfolyamát megért, *Soproni Füzetek* című antológia főszerkesztője, a *VÁRhely* című irodalmi, kulturális és művészeti folyóirat szerkesztője. Díjairól, kítüntetéseiről nem szólok, mert akkor kontraszelektív világunkban a bürokratikus ügyintézésről kellene szólnom. Olyan korban és léthelyzetben élt, amelyben *Faludy György* szerint: „*Legelsőnek a szépséget dobtátok ki a versből, utána a zenét...*” Aztán megkérdezi: „*kollázs-csirizelők, mit mond a kollázs? / Dadaisták, mit dadadagátok? / Olvasatlan és olvashatatlan népség, / ti hoztátok ránk, hogy a vers halott, / szürrealisták, hol a szürreális és absztraktok, mit absztraháltatok?*” (Toronto, 1985.)

Tény: XX. századi, divatoktól megzavart ateista, materialista, internacionalista-kozmo-polita légkörben, majd napjaink globális főhatalmának, a *Mammonnak* az idején is gazdagítani tudta irodalmi értékkeit. Reméljük, megérjük, hogy a főtisztviselők és tanácsadók felfogják a költő és szellemi organizátor *Sarkady Sándor* jelentőségét és azt elismerve bizonyítják alkalmasságukat. Ki kell mondanunk: irodalmi elismertség és teljesítmény tekintetében jelenkorunk érdekszövetségekké, előítéletekkel teli klikkuralmi rendszerén a „rendszerváltozás” sem segített – különösen a végvidéken alkotók esetében.

Sarkady a mindig tanulás (*Semper paratus doceri*) jeles képviselője. A földi létből nemrég eltávozott jóbarátnak, *Jánosy Istvánnak* ajánlja *A soproni Szent Mihály-templomra* című, architektúrai szépségű, kőből, fából, mértani vonalakkal poézist teremtő költeményt, amelyet egyetemes intelmmel zár: „*Békével járjon mind, aki jót akar, / Legyen horvát*

vagy német avagy magyar – / És bármelyik hit is nevelte, / El ne feledje, hogy egy az Isten.”

A soproni várostoronyra című himnusz alá méltán került az alcím: „Tillai Aurél (1977) és Szokolay Sándor (2002) ünnepi kórusművének szövege”. A Várvidék szellemi organizátorának, a költő Sarkady Sándornak himnikus szépségű laudációja ez a költemény: „Bástyánk voltál, jelkép lettél; lélek, erős légy, / S tette hevitve a mát, múltra, jövőre vigyázz!” A Csanádi Imrének adresszált önjellemző szavait, kis igazítással a 70 esztendő jubilánusra, a soproni strázsán virrasztó költőre fordítom vissza: „Címeredet viszi szárnyai közt egy címeres angyal: / Bástya és bátorság! – ablakodon beköszön. / Minden jót, Sándor, hamisakhoz nem suhog angyal – / Váras Eger alól Cs. Varga Pista ölel.”

FÉNYEK, VISSZFÉNYEK

Szepes Erika: Ördögolyó
(Saluton Kiadó, Budapest)

KALÓ BÉLA

A filosz, ha szépprózát ír.

Szepes Erika aszkétikusan vékony novellaciklus-könyve a legjobb magyar hagyományokat folytatja, kosztolányis prózanyelv az övé, egyfajta genealógiai önéletrajz, portrékötet retusokkal és árnyékhatásokkal.

A könyv öt írást tartalmaz mindösszesen, s valamennyi a szerző 'unofficial history'-ja, nem hivatalos történelme. Identitáskereső történetek ezek, egy szolid és szelíd polgárcsaláddal a háttérben, s egy súlyos örökséggel a díszletek mögött.

Az *Auschwitzban* megölt nagypapa, nagyanya és nagynéni „csupán” hiányként jelentkeznek, tényszerű kijelentő mondat rögzíti az eseményt, de azért 'túl mély a seb'. Az apa – kinek alakja sorsszerűen központja a ciklusnak – harminc év után kezd mesélni „imádott és istenített apjáról, akinek hitét ugyan elhagyta, de etikai tartását megőrizte”.

A 'Szentély' nem csak az apa titkait rejti, hanem azt a rideg realitást is, hogy itta halál mintegy a testbe van kódolva.

A családnak mentális, lelki tartása van.

Az íróasztal, a szentély a háttér, az apa titkainak és sorsának tudója, a fellegvár, amely metaforikusan őrizte a család múltját. Egy betörés következtében aztán „*fiókjai kihúzza, belőlük minden kidobálva; iszonyú összevisszaságban veremek egymáson az első látásra azonosíthatatlan tárgyak*” – innen indul a múltat feltáró, *oral history*ként működő emléksorozat. Ahol a szerző – az az érzése az olvasónak – mindent azért tesz (annak rendel alá), hogy saját helyzetét apjával szemben meghatározza.